

DIANA PUSTUŁA, LL.M.*

STOSOWANIE ARGUMENTACJI KOMPARATYSTYCZNEJ
PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY NA PRZYKŁADZIE WYROKU
SN Z DNIA 3 PAŹDZIERNIKA 2007 R., IV CSK 160/07

I. UWAGI WSTĘPNE

Sięganie przez polskie sądy do argumentacji komparatystycznej¹ jest nadal zabiegiem nader rzadko spotykanym w polskim orzecznictwie. Obserwując tendencje w zakresie sądowej wykładni prawa, trudno byłoby zaryzykować stwierdzenie, że ten stan rzeczy na przestrzeni ostatnich kilku czy nawet kilkunastu lat dynamicznie się zmienia. Stosowanie argumentów komparatystycznych ani nie przybiera na znaczeniu, ani na sile (zjawisko jako takie). Na poparcie tej tezy można przytoczyć choćby kilka danych liczbowych, uzyskanych w wyniku przeszukania elektronicznej bazy orzeczeń Sądu Najwyższego² według wybranych słów kluczowych. Przykładowo, zaledwie:

- sześć wyroków i dwie uchwały SN na przestrzeni lat 2003–2017 zawierają w swej treści odniesienie do Zasad międzynarodowych umów handlowych

* Autorka jest studentką V roku niestacjonarnych studiów doktoranckich 2019/2020 na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ Na potrzeby niniejszej glosy pojęcie to używane jest w znaczeniu szerokim, tj. sięgania przez sądy do wyników analizy innych systemów i instytucji prawnych, niewiązących aktów o charakterze międzynarodowym, takich jak np. prawo modelowe (*soft law*). Nie oznacza to, że autor zrównuje ich znaczenie z wiążącym prawem międzynarodowym. Wskazuje raczej zauważalne zjawiska, choć może jeszcze nie tendencje, pojawiające się w polskim orzecznictwie, które warto odnotować w kontekście choćby zastosowanych technik formułowania uzasadnień orzeczeń sądowych. Może to być wyrazem świadomości znaczenia multicytryczności systemów prawnych oraz dążenia do ukształtowania wykładni przepisów krajowych w taki sposób, aby odpowiadały współczesnym tendencjom rozwoju prawa, w tym przypadku cywilnego.

² Baza orzeczeń Sądu Najwyższego, http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx (dostęp: 3 sierpnia 2019 r.).

UNIDROIT³ czy zapisów Konwencji UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym⁴;

- siedem wyroków i jedna uchwała SN wydanych w latach 2004–2019 wymienia Zasady europejskiego prawa umów (PECL)⁵ oraz
- w jednym wyroku i dwóch uchwałach wydanych w latach 2014–2017 SN przywołuje Projekt wspólnego systemu odniesienia (DCFR)⁶.

A zatem zasadne wydaje się stwierdzenie, że „sędziowie krajowi wprawdzie wykorzystują inspirację prawnoporównawczą, ale w minimalnym stopniu, i nie jest to codzienność praktyki orzeczniczej, a raczej »luksusowa« forma analizy prawnej”⁷, dokonywanej ponadto nie zawsze w sposób „udany”, tj. uzasadniający dobór konkretnych argumentów komparatystycznych czy ich adekwatność do celów porównawczych konkretnych instytucji lub systemów prawnych w kontekście własnych rozstrzygnięć⁸.

Jak zauważa A. Wudarski: „Korzystanie z obcych wzorców może mieć wiele zalet, ale niesie ze sobą równie dużo zagrożeń, szczególnie jeśli jest przypadkowe, a więc dokonywane bez właściwego rozeznania”⁹. Nieumiejętne posługiwanie się argumentami komparatystycznymi przez sąd może przynieść nawet „więcej szkody niż pożytku”¹⁰. W takim wypadku bardziej zasadna wydaje się rezygnacja sądu

³ Alternatywnie spotykanych w literaturze również pod nazwą Zasady międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT (the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts), wydanych pierwotnie w 1994 r. przez Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego z siedzibą w Rzymie. Ich najnowsze wydanie pochodzi z 2016 r.

⁴ Konwencja UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym z dnia 28 maja 1988 r., tzw. konwencja ottawska (UNIDROIT Convention on International Factoring).

⁵ Ostateczna wersja PECL została opublikowana w 2009 r. (The Principles of European Contract Law).

⁶ *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference*, eds. C. von Bar *et al.*, München 2009, Oxford 2010. Pojęciem „Ram Wspólnego Systemu Odniesienia” SN posługuje się w wyroku z dnia 15 czerwca 2018 r. (I CSK 494/17) oraz w uchwale siedmiu sędziów SN z dnia 15 września 2015 r. (III CZP 107/14), choć można się w literaturze prawniczej spotkać również z określeniem „projekt Wspólnej Ramy Odniesienia (DCFR)”. W projekcie rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie wspólnego systemu odniesienia w zakresie europejskiego prawa umów nr B6-0374/2008 z 7 lipca 2008 r. zauważa się (w pkt D), że: „DCFR jest jedynie dokumentem naukowym i ewentualny wybór jego części, które zostaną ujęte w opracowywanym dokumencie Komisji, ma w dużym stopniu charakter polityczny”. Podobnie zauważa P. Giliker: *The draft common frame of reference and European contract law: Moving from the 'academic' to the 'political'* (w:) *The Transformation of European Private Law: Harmonisation, Consolidation, Codification or Chaos?*, eds. J. Devenney, M. Kenny, Cambridge 2011, <https://www.cambridge.org/core/books/transformation-of-european-private-law/the-draft-common-frame-of-reference-and-european-contract-law-moving-from-the-academic-to-the-political/D59243BD3A89C03A32196608E2589D0C> (dostęp: 3 sierpnia 2019 r.), s. 23–44.

⁷ B. Kowalczyk: *Kilka uwag o praktycznym znaczeniu komparatystyki prawniczej* (w:) *Cywilizacja administracji publicznej. Księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin prof. nadzw. UW dr hab. Jana Jeżewskiego*, pod red. J. Korczaka, Wrocław 2018, <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/89600/download/> (dostęp: 3 sierpnia 2019 r.), s. 247.

⁸ Np. wyrok SN z dnia 24 czerwca 2014 r., I CSK 392/13, www.sn.pl (dostęp: 3 sierpnia 2019 r.). Zob. analizę krytyczną tego wyroku F. Zolla: *Argumentacja komparatystyczna w polskich sądach* (w:) *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, pod red. A. Wudarskiego, Warszawa 2016, s. 127.

⁹ A. Wudarski: *O polskiej komparatystyce prawa* (w:) *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, pod red. A. Wudarskiego, Warszawa 2016, s. 7.

¹⁰ F. Zoll: *Argumentacja...*, *op. cit.*, s. 127.

z zastosowania metody komparatystycznej w poszukiwaniu „właściwego” rozstrzygnięcia sprawy.

Różnorodność wiążących aktów normatywnych (krajowych, międzynarodowych czy unijnych) tworzących stan prawny państw należących do UE wywołuje problem ich wzajemnego stosunku, „a ściślej — wyrażonych w nich norm odnoszących się do tych samych zagadnień”¹¹. I o ile sąd, dokonując wykładni krajowych przepisów prawa prywatnego międzynarodowego, powinien „dążyć do tego, aby była ona zgodna z wykładnią przepisów zagranicznych normujących tę samą kwestię”¹², to czy słuszne byłoby również dążenie do wymienionego wyżej celu w przypadku dokonywania przez sąd, w procesie rozstrzygania sporu, wykładni krajowych przepisów regulujących relacje prawne wyłącznie pomiędzy podmiotami prawa krajowego, na przykład w ramach stosunków zobowiązaniowych na tle kodeksu cywilnego.

A jeśli tak, to czy zasadne byłoby odniesienie lub rozszerzenie stosowania pojęcia „przepisów zagranicznych normujących tę samą kwestię” w przywołanym powyżej kontekście znaczeniowym również do zasad wyrażonych w zagranicznych aktach prawa modelowego (*soft law*), tj. zbiorach zasad regulujących stosunki między kontrahentami w obrocie międzynarodowym, o ile strony umowy wyrażą taką wolę w zakresie przysługującej im swobody zawierania umów, uwzględniających zwyczaje i praktyki stosowane w różnych dziedzinach współpracy gospodarczej, na przykład Zasadach UNIDROIT czy Zasadach europejskiego prawa umów (PECL), w celu wzmocnienia lub zyskania przez sąd dodatkowych argumentów przywoływanych w procesie wykładni prawa.

II. PRZYKŁADOWE ZASTOSOWANIE ARGUMENTACJI KOMPARATYSTYCZNEJ PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY W WYROKU Z DNIA 3 PAŹDZIERNIKA 2007 R., IV CSK 160/07

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa („P.F”, spółka z o.o. w L.) o zapłatę uwzględnił skargę kasacyjną strony pozwanej („W., sp. z o.o.”), uchylając zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 11 października 2006 r. i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Skarga kasacyjna dotyczyła sporu o zapłatę kwoty z odsetkami przez pozwanego dłużnika („W., sp. z o.o.”), tj. należności z tytułu nieuregulowania wierzytelności nabytej przez faktora-powoda („P.F”, sp. z o.o. w L.) od faktoranta („P.K.D.”, sp. z o.o.).

¹¹ A. Mączyński: *Polskie i unijne prawo prywatne międzynarodowe w perspektywie komparatystycznej* (w:) *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, pod red. A. Wudarskiego, Warszawa 2016, s. 66.

¹² *Ibidem*, s. 65.

1. STAN FAKTYCZNY I PRAWNY

Jak czytamy w przywołanym wyroku, w dniu 12 października 2004 r. strona powodowa zawarła z „P.K.D.” umowę faktoringu, w której zobowiązała się do odpłatnego nabywania wierzytelności pieniężnych przysługujących „P.K.D.” w stosunku do kontrahentów. Zgodnie z tą umową nabycie wierzytelności następowało na pisemny wniosek „P.K.D.” składany stronie powodowej wraz z fakturą stwierdzającą wierzytelność. Wpłata zaliczki przez faktora stanowiła przyjęcie wierzytelności do finansowania. O zawarciu umowy faktoringu „P.K.D.” zawiadomiło pozwaną, z którą utrzymywało stałe i częste kontakty handlowe, pismem z dnia 25 października 2004 r., ale sporna transakcja była jednak dopiero drugą finansowaną przez stronę powodową. W dniu 29 grudnia 2004 r. „P.K.D.” złożyło stronie powodowej wniosek o nabycie wierzytelności stwierdzonej fakturą, wystawioną przez „P.K.D.”. Wierzytelność stwierdzona tą fakturą wynikała z umowy sprzedaży wyrobów tytoniowych, zawartej między „P.K.D.” jako sprzedawcą a pozwaną jako kupującym. Na fakturze umieszczono adnotację o przeniesieniu stwierdzonej nią wierzytelności na stronę powodową oraz o obowiązku pozwanej zapłaty wierzytelności w terminie do dnia 28 stycznia 2005 r. na wskazany rachunek bankowy strony powodowej. Odbiór faktury pokwitował Lucjan W., prezes pozwanej. Do wniosku „P.K.D.” złożonego stronie powodowej dołączone zostało, podpisane w imieniu pozwanej przez jej prezesa, pismo zatytułowane „potwierdzenie istnienia wierzytelności przez kontrahenta”, zawierające oświadczenie o istnieniu i bezsporności wierzytelności objętej wskazaną fakturą oraz akceptację zobowiązania do jej zapłaty w podanym terminie na wymieniony rachunek bankowy strony powodowej. Z ustaleń stanu faktycznego wynika, że świadczenie wzajemne ze strony powoda z tytułu zawartej umowy sprzedaży w postaci wydania zamówionego towaru nie zostało jednak nigdy spełnione mimo wielokrotnych monitów prezesa pozwanej. W konsekwencji w dniu 12 stycznia 2005 r. „P.K.D.” wystawiło na żądanie prezesa pozwanej, uwzględniającą fakt niewydania towaru, fakturę korygującą należność pozwanej „do kwoty 0”. Mimo to strona powodowa wezwała pozwaną do zapłaty spornej faktury, a po otrzymaniu faktury korygującej od powódki z wyjaśnieniem zaistniałej sytuacji nie zrezygnowała z dochodzenia wykonania zobowiązania od pozwanej jako cesjonariusz (faktor) przelanej wierzytelności.

Stan faktyczny, którego ustalenia dokonał Sąd Okręgowy, w ocenie tego sądu uzasadniał uwzględnienie powództwa „w zasadzie w całości”. Sąd Apelacyjny podzielił zarówno ustalenie stanu faktycznego, jak i ocenę prawną Sądu Okręgowego, oddalając apelację pozwanej.

Rozpatrując skargę kasacyjną powódki, Sąd Najwyższy, w przeciwieństwie do Sądu Apelacyjnego, rozpoczął swe rozważania od przedstawienia definicji umowy faktoringu, typowego sposobu zawierania w praktyce umowy przelewu wierzytelności na faktora, odpowiadającego temu, jaki miał miejsce w rozpatrywanej sprawie, oraz znaczenia gospodarczego umowy faktoringu dla finansowania bieżą-

cej działalności faktoranta, udzielającego tzw. kredytu towarowego swoim kontrahentom, tj. zbywającego towary lub usługi z odroczonym terminem płatności.

Umowa faktoringu należy do umów nienazwanych i jak do tej pory nieuregulowanych w polskim prawie. Jej zawarcie opiera się na kodeksowej zasadzie swobody umów (art. 353¹³ k.c.). Z braku legalnej definicji faktoringu rola doktryny, orzecznictwa sądowego¹³, a nawet regulacji niewiążących w postaci aktów *soft law*¹⁴ (dotyczących faktoringu i cesji wierzytelności) w ustaleniu jego cech charakterystycznych rośnie.

Sąd Najwyższy w procesie rozstrzygnięcia sporu skupił się na dwóch zasadniczych kwestiach:

1. Czy i w jakim zakresie po przelewie wierzytelności niewymagalnych, co wynika z istoty samego faktoringu, na faktora, dopuszczalne są ze skutkiem wobec faktora umowy między faktorantem a jego klientem zmieniające lub rozwiązujące umowę, z której wynika przelana wierzytelność?
2. Kiedy można wnosić o zamiarze dłużnika zrzeczenia się określonego zarzutu, przysługującego mu na podstawie art. 513 § 1 k.c., tj. w myśl zasady stanowiącej, że dłużnikowi przysługują przeciwko cesjonariuszowi wszelkie zarzuty, które miał przeciwko cedentowi w chwili powzięcia wiadomości o przelewie w kontekście ujęcia przelewu jako nabycia pochodnego niewymagalnego zgody dłużnika, prowadzącego do uzyskania przez cesjonariusza (faktora) wierzytelności w takim stanie, w jakim ona przysługiwała lub przysługiwałaby cedentowi (faktorantowi) (art. 513 § 1 k.c.; por. uchwała SN z dnia 14 lutego 2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002, nr 11, poz. 131)?

Sam wyrok, w kontekście tego artykułu, jest ciekawy może nie tyle z uwagi na sam wynik rozstrzygnięcia sporu, ile na zastosowaną przez SN metodę komparatystyczną w związku z poszukiwaniem odpowiedzi na pierwsze, z uznanych przez tenże za doniosłe, w rozpatrywanej sprawie pytań. Polega ona na zbadaniu przez SN uregulowania wymienionej wyżej kwestii nie tylko w prawie polskim (art. 512 k.c.), lecz także, a nawet w pierwszej kolejności (jak zrobił to SN), w różnego rodzaju niewiążących aktach prawa modelowego. Na tej podstawie SN dochodzi do wniosku, że porozumienie dłużnika z cedentem, zmieniające lub rozwiązujące umowę, z której wynika przelana wierzytelność, zawarte bez zgody cesjonariusza, wywiera skutki między dłużnikiem a cesjonariuszem, jeżeli dłużnik w chwili zawarcia tego porozumienia nie był zawiadomiony przez cedenta o przelewaniu ani o nim nie wiedział.

¹³ Np. wyroki SN z dnia 9 maja 2003 r., V CKN 218/01; z dnia 17 października 2012 r., I CSK 56/12, czy też z dnia 5 maja 2016 r., II CSK 582/15.

¹⁴ Na przykład: „Dla określenia istoty factoringu pomocne może się okazać odwołanie do definicji zawartej w art. 1 ust. 2 konwencji ottawskiej [...]. Polska nie jest stroną tej konwencji UNIDROIT, a tym samym nie stanowi ona obowiązującego źródła prawa. Jest ona jednak traktowana jako modelowa regulacja factoringu, mogąca być wzorem dla polskiego prawodawcy, gdyby zdecydował się na unormowanie tej umowy” — M. Witkowski: *Wpływ nieważności umowy, z której wynikają objęte factoringiem wierzytelności, na ważność i skutki prawne umowy factoringu. Glosa do wyroku SA z dnia 30 czerwca 2004 r., I ACa 1404/03*, Glosa 2010, nr 3, przyp. 3, s. 43.

Mając na uwadze niewielką skalę zjawiska stosowania argumentacji komparatystycznej w orzeczeniach polskich sądów, co do pewnego stopnia potwierdzają przytoczone wcześniej przykładowe statystyki dotyczące liczby wyroków i uchwał SN w tym zakresie, omawiane przez autorkę przykładowe orzeczenie SN zwraca uwagę dość szerokim doborem aktów prawa modelowego (które zasadniczo wykorzystuje się w celach harmonizacyjnych prawa międzynarodowego prywatnego), wykorzystanych w procesie poszukiwania odpowiedzi przez SN na pierwsze ze sformułowanych wcześniej pytań (przedstawione w pkt 1 powyżej), uznanych przez za znaczące dla rozstrzygnięcia omawianej sprawy.

W uzasadnieniu wyroku w odniesieniu do pierwszej z rozstrzyganych zasadniczych kwestii SN odwołuje się w pierwszej kolejności do **art. 20 Konwencji Narodów Zjednoczonych o przelewie wierzytelności w handlu międzynarodowym**¹⁵, która reguluje interesujące SN zagadnienia dotyczące faktoringu, i zgodnie z którym umowa między cedentem a dłużnikiem wywierająca wpływ na prawa cesjonariusza, zawarta przed zawiadomieniem dłużnika o przelewie, wywołuje skutek w stosunku między dłużnikiem a cesjonariuszem, natomiast zawarta po zawiadomieniu dłużnika o przelewie jest bezskuteczna wobec cesjonariusza, chyba że cesjonariusz wyraził na nią zgodę lub cedent nie spełnił w całości swego świadczenia wobec dłużnika i dokonana przez cedenta z dłużnikiem zmiana była przewidziana w umowie, z której wynika przelana wierzytelność, lub każdy rozsądny cesjonariusz wyraziłby na nią zgodę „w kontekście” tej umowy.

Konwencja ta nie jest wiążąca dla żadnego kraju, ponieważ nie weszła jeszcze w życie z uwagi na wymóg ratyfikowania jej przez co najmniej pięciu sygnatariuszy, który nie został spełniony ani w chwili orzekania w niniejszej sprawie, ani do dnia dzisiejszego. Polska nie jest nawet sygnatariuszem tej konwencji. Mimo to, stanowi ona relatywnie ważny punkt odniesienia na mapie wysiłków środowiska prawniczego do merytorycznego ujednoczenia faktoringu w skali międzynarodowej, a także uchodzi za dopełnienie postanowień konwencji ottawskiej. Być może SN z tych względów postanowił ją więc uwzględnić w swej argumentacji komparatystycznej w ramach omawianego wyroku.

Sąd Najwyższy następnie przywołuje, wspomnianą we wstępie oraz ponownie powyżej, konwencję ottawską, tj. **Konwencję UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym**¹⁶, w przypadku której, jak zauważa SN, wniosek o bezskuteczności wobec cesjonariusza wywierającej wpływ na przelaną wierzytelność umowy między cedentem a dłużnikiem, zawartej bez zgody cesjonariusza po zawiadomieniu dłużnika o przelewie, wyprowadza się z założeń tej konwencji (art. 9 ust. 1).

¹⁵ Konwencja UNICITRAL z dnia 12 grudnia 2001 r. zwana konwencją nowojorską (United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade, New York, 12 December 2001), <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/ctc-assignment-convention-e.pdf> (dostęp: 20 sierpnia 2019 r.).

¹⁶ Kwartalnik Prawa Prywatnego (dalej: KPP) 1996, z. 4, s. 789–817.

Zarówno ta konwencja, jak i kolejna to wynik prac Międzynarodowego Instytutu Unifikacji Prawa Prywatnego, który jest niezależną organizacją międzyrządową z siedzibą w Rzymie. Jego celem jest zbadanie potrzeb i metod modernizacji, harmonizacji i koordynacji prawa prywatnego, w szczególności prawa handlowego między państwami i grupami państw, oraz sformułowanie jednolitych instrumentów prawnych, zasad i przepisów dla osiągnięcia tych celów¹⁷.

Konwencja UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym weszła w życie 1 maja 1995 r. i obowiązuje w dziewięciu państwach¹⁸, w tym w sześciu krajach UE¹⁹. Według A. Wowerki „rozwiązania w niej przyjęte mogą być wzorcem dla ustawodawcy krajowego [...]”²⁰. Być może SN, selekcionując akty prawa modelowego do celów komparatystycznych i wybierając tę konwencję jako jeden z punktów odniesienia w przyjętej argumentacji, miał na względzie fakt, że: „Z mocy odesłania zawartego w art. 2 ust. 1 lit. b konwencji jej postanowienia będą podlegały stosowaniu również przez sądy państw, w których nie ma ona mocy wiążącej, w tym polskie”²¹, co wpływa na doniosłość tej konwencji na terytorium UE²². W konsekwencji dostrzega on potrzebę „ustalenia pojęcia umowy faktoringowej w rozumieniu tej konwencji w celu określenia, czy akt ten znajduje zastosowanie w konkretnym przypadku”²³.

Kolejnym aktem prawa modelowego, do którego w omawianym wyroku odwołał się SN, są **Zasady międzynarodowych umów handlowych UNIDROIT z 2004 r.**²⁴ W świetle tych Zasad odnoszących się do faktoringu, SN nadmienił jedynie, że zagadnienie przedstawia się tak samo, jak w przypadku konwencji UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym.

Zasady te stanowią również niewiążącą kodyfikację ogólnej części międzynarodowego prawa umów. Zapewniają one zrównoważony zbiór zasad dostosowanych do szczególnych wymagań współczesnej międzynarodowej praktyki handlowej i są przeznaczone do stosowania na całym świecie, niezależnie od tradycji prawnych oraz warunków gospodarczych i politycznych krajów, w których mają być stosowane²⁵.

Podobne funkcje w obszarze europejskim pełni kolejny, przywołany w wyroku SN, akt prawa modelowego, tj. **Zasady europejskiego prawa umów** (The Prin-

¹⁷ Informacja zaczerpnięta ze strony internetowej UNIDROIT, <https://www.unidroit.org/about-unidroit/overview> (dostęp: 21 sierpnia 2019 r.).

¹⁸ Status dotyczący obowiązywania tej konwencji można sprawdzać na bieżąco na stronie internetowej UNIDROIT, <https://www.unidroit.org/status-1988-factoring> (dostęp: 15 sierpnia 2019 r.).

¹⁹ Obowiązuje we Włoszech, Francji, na Węgrzech, w Niemczech, na Łotwie i w Belgii.

²⁰ A. Wowerka: *Umowa faktoringu w świetle konwencji ottawskiej o faktoringu międzynarodowym*, pod red. M. Pazdana, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2009, t. 5, s. 58.

²¹ *Ibidem*, s. 58–59.

²² *Ibidem*, s. 59.

²³ *Ibidem*.

²⁴ The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (UPICC). Najnowsza edycja Zasad UNIDROIT została opublikowana w 2016 r., <https://www.unidroit.org/contracts#UPICC> (dostęp: 1 września 2019 r.).

²⁵ Informacja zaczerpnięta ze strony internetowej UNIDROIT, <https://www.unidroit.org/contracts> (dostęp: 1 września 2019 r.).

principles of European Contract Law — PECL) stworzone przez Komisję Europejskiego Prawa Umów (zwaną również, od nazwiska jej przewodniczącego, Komisją Lando), finansowaną przez 12 lat (do 2003 r.) ze środków Komisji Europejskiej. Celem tej regulacji jest unifikacja w europejskim prawie prywatnym, która ma stanowić przygotowanie gruntu pod stworzenie w przyszłości europejskiego kodeksu cywilnego²⁶. „Zawierają one normy stworzone na podstawie komparatystyki cywilnoprawnej państw członkowskich Unii Europejskiej, które już teraz mogą znaleźć zastosowanie przed sądami polskimi”²⁷. Jak czytamy w omawianym wyroku: „Zgodnie z art. 11: 204 tychże Zasad²⁸, cedent, zawierając umowę przelewu lub umowę zobowiązującą do przelewu, zapewnia cesjonariusza o tym, że wierzytelność i umowa, z której wierzytelność wynika, nie zostaną zmienione bez zgody cesjonariusza, chyba że taka zmiana została przewidziana w umowie przelewu lub nastąpiła w dobrej wierze i jest tego rodzaju, iż cesjonariusz, oceniając sprawę rozsądnie, nie mógłby się jej przeciwstawić. A z kolei według art. 11: 308 Zasad europejskiego prawa umów, zmiana wierzytelności dokonana bez zgody cesjonariusza w drodze umowy między cedentem a dłużnikiem po dokonaniu zawiadomienia o przelewie, bez względu na to, czy zawiadomienie to było zgodne z art. 11: 303, nie ma wpływu na uprawnienia cesjonariusza względem dłużnika, chyba że zmiana ta była przewidziana w umowie przelewu lub dokonana została w dobrej wierze i jest tego rodzaju, że cesjonariusz, oceniając sprawę rozsądnie, nie mógłby się jej przeciwstawić”.

W kontekście poszukiwania „klucza metodologicznego”, jakim posłużył się SN w doborze argumentów komparatystycznych w omawianym wyroku, swego rodzaju „łącznikiem” pomiędzy obydwoma ostatnio przywołanymi aktami prawa modelowego są wspólne inspiracje prawotwórcze ich autorów. Jak zauważa M. Pacocha — ich twórcy inspirowali się Konwencją Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów z 1980 r. (konwencja wiedeńska)²⁹, a także amerykańskimi *restatements*³⁰, a w przypadku niektórych przepisów Zasad UNIDROIT nie różnią się niczym od tych zawartych w konwencji wiedeńskiej³¹.

²⁶ Por. P.A. Ochmann: *Common European Sales Law — podwaliny dla Kodeksu cywilnego UE?*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2016, Vol. XIX, nr 28, s. 84.

²⁷ A. Wowerka: *Część I. Umowy handlowe w kodeksie cywilnym. Wybrane aspekty przelewu wierzytelności w obrocie handlowym. I. Wprowadzenie* (w:) *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, LEX 2012.

²⁸ KPP 2006, z. 3, s. 847.

²⁹ Sporządzona w dniu 11 kwietnia 1980 r., regulująca zawarcie umowy sprzedaży towarów oraz prawa i obowiązki sprzedającego i kupującego w sprawach, w których uczestniczą jej sygnatariusze. Polska dokonała jej ratyfikacji 13 marca 1995 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286), a sama konwencja weszła w życie w stosunku do Polski z dniem 1 czerwca 1996 r. Ma ona bezpośrednie zastosowanie do umów sprzedaży, mieszczących się w zakresie jej regulacji. W kwestiach nią nieuregulowanych stosuje się rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych (Dz. Urz. UE L 177 z 2008 r., s. 6.). Zob. postanowienie SN z dnia 25 czerwca 2019 r., I CZ 48/19.

³⁰ Prywatny zbiór powszechnie stosowanych, choć niewiązujących reguł.

³¹ M. Pacocha: *Zastosowanie zasad międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT jako ogólnych zasad prawa oraz lex mercatoria. Wybór orzecznictwa*, Repozytorium AMUR, <https://www.google.com/url/>

Dopiero w końcowej części swoich rozważań dotyczących omawianego zagadnienia w poszukiwaniu argumentów pozwalających uzasadnić wydany wyrok i wesprzeć sformułowaną tezę o bezskuteczności zmiany lub rozwiązania umowy, z której wynika przelana wierzytelność, wobec cesjonariusza (faktora) bez jego zgody, o ile dłużnik w chwili zmiany lub rozwiązania umowy nie był zawiadomiony przez cedenta (faktora) o przelewie ani o nim nie wiedział, działając zatem w dobrej wierze, SN odnosi się do stanu prawnego w świetle prawa polskiego. Wskazuje on na podobieństwo pomiędzy przywołanymi zapisami wymienionych wyżej konwencji oraz zasad prawa modelowego i przyjętą wykładnią art. 512 k.c., z którego według SN również owa bezskuteczność wynika w konsekwencji ujęcia przelewu jako nabycia pochodnego. Skuteczność działań cedenta wobec cesjonariusza (po zawarciu umowy przelewu) dopuszcza się jedynie w zakresie, w którym art. 512 k.c. chroni dobrą wiarę dłużnika. Dzięki zastosowaniu metody komparatystycznej przez SN udało mu się przynajmniej wykazać, że przyjęta wykładnia zdaje się odpowiadać współczesnym tendencjom rozwoju prawa cywilnego. W tym kontekście zatem użycie metody komparatystycznej, choć z wykorzystaniem jedynie prawa modelowego, było pomocne, a nawet zasadne z uwagi choćby na brak legalnej definicji faktoringu w prawie polskim.

Zasady *soft law*, w tym w szczególności Zasady UNIDROIT, mogą służyć „jako wzór dla krajowych ustawodawców w procesie tworzenia wewnętrznego prawa umów. Mogą być też źródłem inspiracji dla judykatury w zakresie stosowania prawa kontraktowego”³². Fakt użycia aktów prawa modelowego „jako materiału referencyjnego w polskim procesie legislacyjnym”³³ może stanowić częściowe uzasadnienie wykorzystywania takich quasi-prawnych aktów przez sądy krajowe do celów argumentacji komparatystycznych w uzasadnieniach wyroków³⁴, ale nie rozwiewa wątpliwości co do zakresu stosowania argumentów opartych na takich niewiążących aktach prawa modelowego w formalnej argumentacji prawniczej³⁵.

Taki zakres wykorzystania aktów *soft law* zdaje się potwierdzać polska praktyka sięgania do nich przez krajowe komisje kodyfikacyjne. Przykładem może być projekt zmian kodeksu cywilnego dotyczących między innymi przelewu wierzytelności, zaakceptowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego na dwóch posiedzeniach plenarnych we wrześniu oraz w październiku 2009 r., jako fragment

sa=t&rc=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiT_OjK8PbkAhVb8aYKHalJDIoQFjAAegQIABAC&url=http%3A%2F%2Frepozytorium.amu.edu.pl%3A8080%2Fbitstream%2F10593%2F13559%2F1%2F14_PACOGCHA.pdf&usg=AOvVaw3Dgo6dJ4mpezfSzJMcYTED (dostęp: 10 sierpnia 2018 r.), s. 150–151.

³² M. Pacocha: *Zastosowanie...*, *op. cit.*, s. 150. Podobnie w kwestii potraktowania rozwiązań konwencyjnych jako prawa modelowego i wzorca dla ustawodawcy krajowego wypowiada się A. Wowerka: *Umowa...*, *op. cit.*, s. 58.

³³ F. Zoll: *Argumentacja...*, *op. cit.*, s. 121.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

dużej nowelizacji księgi III kodeksu cywilnego³⁶. „Modernizacja przepisów, wynikająca np. z Projektu CFR, z Europejskich Zasad Prawa Umów (PECL), czy też z Zasad Międzynarodowych Umów Handlowych UNIDROIT z 2004 r., zakłada także przetransponowanie pewnych reguł wynikających z tych uregulowań do prawa polskiego. Przy opracowaniu przepisów sięgnięto w najszerszym zakresie do literatury krajowej, zagranicznej, analizy porównawczej systemów obcych (prawo niemieckie, szwajcarskie, francuskie, holenderskie i litewskie) oraz opracowań modelowych, dotyczących przelewu wierzytelności i zmiany dłużnika, jak w szczególności wzmiankowane: Projekt Wspólnotowego Systemu Odniesień (DCFR), Europejskie Zasady Prawa Umów (PECL), Zasady Międzynarodowych Umów Handlowych UNIDROIT z 2004 r., Konwencji nowojorskiej ONZ z 2001 r. o przelewie wierzytelności w handlu międzynarodowym, a także Konwencji ONZ o factoringu międzynarodowym³⁷.

Z drugiej zaś strony nasuwa się pytanie, co skłoniło SN do sięgnięcia w zasadzie wyłącznie do tychże aktów prawa modelowego z jednoczesnym jedynie szczerkowym uwzględnieniem, w przyjętej metodzie komparatystycznej, samodzielnej analizy pojęcia umowy faktoringu. Sąd Najwyższy pominął w swych rozważaniach uregulowania dotyczące tego zagadnienia w zbliżonych porządkach prawnych innych krajów europejskich³⁸ (np. Francji³⁹ czy Niemiec), a także dorobek doktryny w tym zakresie, która choć „oficjalnie nie jest uznawana jako źródło prawa w większości państw należących do kontynentalnego systemu prawnego⁴⁰, to jednak wywiera

³⁶ J. Mojak: *W sprawie identyfikacji wzajemnych praw i obowiązków uczestników transakcji faktoringowych, tj. faktora, faktoranta oraz dłużnika wierzytelności, będących przedmiotem faktoringu*, Zeszyty Naukowe WSEI 2011, seria Administracja, nr 1, s. 147.

³⁷ *Ibidem*. Projekt art. 5 § 1. „Dopóki zbywca albo nabywca nie zawiadomił w formie dokumentowej dłużnika o przelewie, spełnienie świadczenia do rąk zbywcy ma skutek względem nabywcy, chyba że w chwili spełnienia świadczenia dłużnik wiedział o przelewie. Przepis ten stosuje się odpowiednio do innych czynności prawnych, dokonanych między dłużnikiem a zbywcą”.

³⁸ Co do zasady „przy rozstrzygnięciu przedstawionego zagadnienia prawnego należy brać pod uwagę rozwiązanie prawne w najbardziej zbliżonych do prawa polskiego systemach prawnych. [...] Prezentowana tam argumentacja prawna może być wykorzystana dla wzmocnienia uzasadnienia podjętej przez Sąd Najwyższy uchwały”. Zob. uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 6 listopada 2003 r., III CZP 61/03.

³⁹ Umowa faktoringu w prawie francuskim wykazuje pewne podobieństwa jej cech charakterystycznych do tych określonych w polskim systemie prawnym, m.in. na podstawie orzecznictwa sądowego. Podobnie jak w prawie polskim, „w prawie francuskim [na przykład] umowa faktoringu (*contrat d'affacturage*) nie jest uregulowanym ustawowo typem umowy. Faktoring jako kontrakt cywilnoprawny jest w prawie francuskim [...] umową nienazwaną (*contrat innommé*), mającą przy tym charakter umowy ramowej (*contrat cadre*), do której zastosowanie znajdują ogólne postanowienia kodeksu cywilnego (*Code civil*), zwłaszcza dotyczące umów i zobowiązań umownych, oraz właściwe przepisy prawa handlowego (*droit commercial commun*)”. Zob. A. Wowerka: *Factoring w prawie francuskim — analiza unormowań z zakresu prawa prywatnego materialnego*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego A.D. MMX, vol. VIII, s. 140–141. Przytoczony przykład nie wyczerpuje oczywiście podobieństw pomiędzy umowami faktoringu (ich cechami charakterystycznymi) w prawie polskim i francuskim. Kolejnym z nich jest np. kausalny charakter cesji wierzytelności. Wymienione wcześniej i te niewymienione podobieństwa, a także różnice między umowami faktoringu w prawie polskim i francuskim dość szczegółowo przedstawia A. Wowerka: *Factoring...*, *op. cit.*, s. 143, 158.

⁴⁰ M. Mochulska: *Doktryna prawa i jej wpływ na stosowanie prawa przez sądy w państwach kontynentalnej tradycji prawnej ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy Ukrainy*, Studia z Zakresu Prawa, Administracji

istotny wpływ „na większość zjawisk i procesów prawnych”⁴¹, który daje się wyraźnie dostrzec w uzasadnieniach sądów⁴².

Sąd Najwyższy zrezygnował natomiast z metody komparatystycznej w odniesieniu do dokonywanej wykładni przepisu art. 513 § 1 k.c. w kwestii dotyczącej zrzeczenia się przez dłużnika podnoszenia zarzutów wobec cesjonariusza, a które przysługiwałyby mu względem poprzedniego wierzyciela (doniosłe pytanie nr 2, sformułowane wcześniej przez Sąd Najwyższy). Nie zdecydował się on ani na przywołanie aktów prawa modelowego, ani na zbadanie jej w świetle relewantnych uregulowań obcych porządków prawnych, choćby francuskiego⁴³.

III. PODSUMOWANIE

W przeciwieństwie do doktryny prawniczej, polskie sądy stosunkowo rzadko wykorzystują argumentację komparatystyczną poprzez odwołanie się czy to do obcych porządków prawnych regulujących daną instytucję prawną, czy też do innych aktów, w tym na przykład do aktów prawa modelowego (konwencji i zasad), aby choć w ten sposób wzmocnić stanowisko wyrażone w wyroku i, przy okazji, autorytet sądu. Przyczyn takiego podejścia polskich sądów może być wiele, na przykład czasochłonność przygotowania dogłębnej analizy komparatystycznej na potrzeby wydania danego orzeczenia z uwagi na choćby ograniczone zasoby, jakimi dysponują sądy. Rzadziej raczej, jak miemam, z uwagi na utożsamianie się sędziów z poglądami Pierre’a Legranda, postulującego istnienie istotnych ograniczeń poznawczych prawników wykształconych w jednej kulturze i porządku prawnym w studiach nad obcymi porządkami prawnymi⁴⁴ i rezygnującymi z góry z tego właśnie względu z wysiłku intelektualnego i organizacyjnego związanego ze stosowaniem argumentów komparatystycznych w uzasadnieniach swoich wyroków.

Sąd Najwyższy, w omawianym orzeczeniu, odwołuje się do wymienionych wyżej niewiążących zbiorów zasad prawa modelowego, określanych w literaturze nawet jako „rodzaj »fikcyjnego« prawa, przedstawiających pewien rodzaj stanu wyobrażeń odnoszących się do wspólnych tradycji europejskich lub nawet światowych”⁴⁵, aby wesprzeć swoje, prezentowane w tymże wyroku, stanowisko.

i Zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2012, t. 2, https://prawoiadministracja.ukw.edu.pl/download/prawo_periodyk_2 (dostęp: 4 września 2019 r.), s. 75.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, s. 80.

⁴³ Zgodnie z prawem francuskim „dłużnik może powołać się wobec cesjonariusza na wszelkie zarzuty wynikające z umowy pierwotnej, z której wynika przelana wierzytelność, np. zarzuty niepełnej dostawy lub dostawy wadliwych towarów, które przysługiwały mu w chwili dokonania cesji”. Zob. A. Wowerka: *Factoring w prawie francuskim...*, *op. cit.*, s. 165.

⁴⁴ P. Legrand: *The Impossibility of “Legal Transplants”*, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 1997, nr 4, s. 114–116.

⁴⁵ F. Zoll: *Argumentacja...*, *op. cit.*, s. 121.

Trudno byłoby jednak oczekiwać upowszechnienia się stosowania argumentacji komparatystycznej przez polskie sądy w ogóle, czy choćby tylko przez Sąd Najwyższy, z uwagi na jego rolę i znaczenie jego orzeczeń w systemie sądownictwa, jako na przykład wyrazu powszechnej erudycji prawnej sędziów w kontekście swobody posługiwania się argumentacją komparatystyczną, dużej otwartości na wysiłki prawno-harmonizacyjne podejmowane w skali europejskiej, czy nawet światowej, wykraczające poza stosowanie wiążących aktów prawa międzynarodowego, czy uwzględniania orzecznictwa TSUE, mając na względzie, wspomniane wcześniej, ograniczenia sądów względem czasu oraz zasobów, które można byłoby zaangażować w przygotowanie solidnych opracowań prawno-porównawczych. Nie wspominając już o wątpliwościach związanych z zasadnością, czy wręcz dopuszczalnością stosowania argumentów komparatystycznych w krajowych rozstrzygnięciach sądowych, odwołujących się do innych systemów i instytucji prawnych, niewiązących aktów, takich jak na przykład prawo modelowe, czy doktryny prawniczej⁴⁶. Mając na uwadze powyższe, ograniczenie się sądów wyłącznie do argumentów wywiedzionych z niewiązących prawnie tekstów nadaje im charakter raczej głównie erudycyjny, a jedynie nawet ornamentacyjny, jeśli ich zakres nie jest trafnie dobrany w odniesieniu do stanu faktycznego lub prawnego sprawy będącej przedmiotem rozstrzygnięcia.

Można by się zastanowić również, czy uwzględnianie przez sądy (w dużej skali) wyników komparatystycznej analizy prawnej opartej na wymienionych wyżej niewiązących aktach quasi-prawnych czy doktrynie prawniczej, w procesie wydawania orzeczeń, nie wpływałoby na postrzeganie działalności sędziów przez pryzmat wzmacniania się jej prawotwórczego charakteru, niekoniecznie spotykając się z powszechną aprobatą, na przykład przedstawicieli organów władzy ustawodawczej.

BIBLIOGRAFIA

- Giliker P.: *The draft common frame of reference and European contract law: Moving from the 'academic' to the 'political'* (w:) *The Transformation of European Private Law: Harmonisation, Consolidation, Codification or Chaos?*, eds. J. Devenney, M. Kenny, Cambridge 2011, s. 23–44.
- Kowalczyk B.: *Kilka uwag o praktycznym znaczeniu komparatystyki prawniczej* (w:) *Cywilizacja administracji publicznej. Księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin prof. nadzw. UW dr hab. Jana Jeżewskiego*, pod red. J. Korczaka, Wrocław 2018, s. 242–250.
- Legrand P.: *The Impossibility of "Legal Transplants"*, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 1997, nr 4, s. 111–124.

⁴⁶ *Ibidem*.

- Mączyński A.: *Polskie prawo prywatne międzynarodowe w perspektywie komparatystycznej* (w:) *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, pod red. A. Wudarskiego, Warszawa 2016, s. 63–88.
- Mochulska M.: *Doktryna prawa i jej wpływ na stosowanie prawa przez sądy w państwach kontynentalnej tradycji prawnej ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy Ukrainy*, Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2012, t. 2, s. 75–84.
- Mojak J.: *W sprawie identyfikacji wzajemnych praw i obowiązków uczestników transakcji faktoringowych, tj. fatora, faktoranta oraz dłużnika wierzytelności, będących przedmiotem faktoringu*, Zeszyty Naukowe WSEI 2011, seria Administracja, nr 1, s. 131–152.
- Ochmann P.A.: *Common European Sales Law — podwaliny dla Kodeksu cywilnego UE?*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2016, Vol. XIX, nr 28, s. 83–96.
- Pacocha M.: *Zastosowanie zasad międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT jako ogólnych zasad prawa oraz lex mercatoria. Wybór orzecznictwa*, Repozytorium AMUR.
- Witkowski M.: *Wpływ nieważności umowy, z której wynikają objęte faktoringiem wierzytelności, na ważność i skutki prawne umowy faktoringu. Glosa do wyroku SA z dnia 30 czerwca 2004 r., I ACa 1404/2003*, Glosa 2010, nr 3, s. 42–50.
- Wowerka A.: *Faktoring w prawie francuskim — analiza unormowań z zakresu prawa prywatnego materialnego*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego A.D. MMX, vol. VIII, s. 139–168.
- Wowerka A.: *Umowa faktoringu w świetle konwencji ottawskiej o faktoringu międzynarodowym*, pod red. M. Pazdana, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2009, t. 5, s. 57–85.
- Wudarski A.: *O polskiej komparatystyce prawa* (w:) *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, pod red. A. Wudarskiego, Warszawa 2016, s. 7–8.
- Zoll F.: *Argumentacja komparatystyczna w polskich sądach* (w:) *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, pod red. A. Wudarskiego, Warszawa 2016, s. 119–132.

Słowa kluczowe: argumentacja komparatystyczna, Sąd Najwyższy, prawo modelowe, *soft law*, faktoring, przelew wierzytelności, *restatements*, Konwencja Narodów Zjednoczonych o przelewie wierzytelności w handlu międzynarodowym, Konwencja UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym, Zasady UNIDROIT, Zasady europejskiego prawa umów (PECL).

DIANA PUSTUŁA, LL.M.

THE USE OF COMPARATIVE ARGUMENTATION
BY THE SUPREME COURT ON THE EXAMPLE
OF THE SUPREME COURT JUDGMENT OF OCTOBER 3, 2007,
IV CSK 160/07

S u m m a r y

The use of comparative arguments by Polish courts is still extremely rare even in the case of the Supreme Court. They can be observed only in the last several years. Perhaps also for this reason, judges do not use this method too skillfully, leaving without justification the selection of specific comparative arguments, their adequacy for comparative purposes of specific institutions or legal systems in the context of adopted decisions. Consequently, the inclusion of comparative arguments in the justification does not always lead to the intended effect, i.e. strengthening of the position expressed in the judgment and/or the authority of the court. Moreover, the doubts rise with the presence in the Supreme Court's justification of its rulings the comparisons to the principles expressed in foreign non-binding model laws (soft law), e.g. to the UNIDROIT or to the PECL Rules. In the case of the judgment of October 3, 2007 (IV CSK 160/07), the Supreme Court indicated only the similarity of, *inter alia*, the aforementioned Rules, to the provisions of the Civil Code, completely ignoring, at the same time, legal solutions regarding the factoring agreement in the legal systems similar to the Polish ones, like e.g. the French or the German, or even the attainment of the doctrine. The reasons for such an approach to the application of comparative argumentation can only be presumed, e.g. the time-consuming preparation of an in-depth comparative analysis for the purposes of issuing a given judgment, taking into account European or global harmonization tendencies, at least due to the limited time and human resources available to the courts. Therefore, one should not expect the spread of comparative argumentation in Polish courts in general, and in particular that relating to soft law provisions. This is due both to doubts as to the legitimacy or even admissibility of its application in national rulings, as well as potential impact of their use on the legislative activity of judges, which could be questioned by representatives of the legislative authorities.

Keywords: comparative argumentation, Supreme Court, model law, soft law, factoring, assignment of receivables, restatements, United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade, the UNIDROIT Convention on International Factoring, UNIDROIT Principles, Principles of European Contract Law (PECL).